

Nr 29.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303), dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 29 februari 1952 dagtecknad proposition, nr 82, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

L a g om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303).

Härigenom förordnas, att prisregleringslagen den 30 juni 1947¹, vilken jämlikt lag den 8 juni 1951 (nr 390) gäller till och med den 30 juni 1952, skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1953.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehaft fyra i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

inom första kammaren

nr 379 av herr *Ewerlöf m. fl.* och

nr 386 av herr *Petrén* samt

inom andra kammaren

nr 510 av herr *Hjalmarson m. fl.* och

nr 513 av herr *Åqvist m. fl.*

I motionerna I: 379 och II: 510, vilka äro likalydande, har hemställts, »att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 82 måtte uttala, att den statliga priskontrollen bör avvecklas i sådan takt att någon förlängning av prisregleringslagen icke behöver ifrågakomma efter den 30 juni 1953.»

I likalydande motionerna I: 386 och II: 513 har hemställts, »att riksdagen ville vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 82 uttala att avveck-

¹ Senaste lydelse av 2 § se 1948: 408.

lingen av priskontrollen måtte ske i snabbare takt än vad som hittills varit fallet och särskilt med aktgivande på att den ej bibehålles på områden där prisstegring på grund av varubrist ej behöver befaras.»

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för det genom propositionen framlagda lagförslaget, ävensom i fråga om de skäl, som motionärerna åberopa till stöd för sina förslag, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till propositionen och motionerna.

I propositionen nr 220 till 1951 års riksdag redovisade *chefen för finansdepartementet, statsrådet Sköld*, vissa riktlinjer för den ekonomiska politiken. Angående priskontrollen anförde departementschefen bl. a. följande.

Den ekonomiska politiken måste vidare stödjas av en fortsatt och till sin effektivitet förstärkt priskontroll. Priskontrollens uppgift under innevarande år har framför allt varit att fastställa de primära kostnadsstegringarnas genomslag i olika led av produktion och distribution och att förhindra uppkomsten av självständiga sekundära prisrörelser. Genom Kungl. Maj:ts beslut den 12 januari detta år fastställdes nya riktlinjer för den prisreglerande verksamheten att gälla tills vidare till utgången av juni 1951. Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 23 februari tillkallade chefen för handelsdepartementet sedermera en förhandlingsdelegation för överläggningar rörande den prisreglerande verksamhetens fortsatta bedrivande. Efter slutfört uppdrag föreslog denna delegation enhälligt, att direktiven för priskontrollen oförändrade borde bibehållas tills vidare efter utgången av juni 1951. Kungl. Maj:t beslöt i enlighet härmed den 22 juni 1951.

De direktiv som sålunda för närvarande gälla för den prisreglerande verksamheten innebära bland annat, att den tidigare under lönestabiliseringsperioden 1948—1950 gällande regeln om att lönehöjningar icke finge utgöra motiv för prishöjning upphävts. Lönekostnadsökningar behandlas numera på samma sätt som övriga kostnadsstegringar vid prövning av framställningar om prishöjning. En ändring av direktiven av nämnda innebörd ansågs motiverad i samband med pris- och löneanpassningsprocessen under 1951. En viss åtstramning av direktiven i fråga om behandlingen av lönekostnadsstegringar kan åter bli aktuell såsom ett stöd för den fortsatta stabiliseringspolitiken. Det synes dock icke möjligt att redan nu taga ställning till denna fråga utan den bör tills vidare stå öppen.

Som ett led i förstärkningen av priskontrollens effektivitet ha under senaste tiden åtgärder vidtagits för att utbygga priskontrollnämndens personella resurser, så att nämnden skall kunna följa utvecklingen med ökad uppmärksamhet, särskilt inom områden som för närvarande äro undantagna från prisreglering och där ett återinförande av priskontroll eventuellt kan komma att visa sig erforderligt. Uppmärksamheten bör även vara inriktad på redan priskontrollerade områden i syfte att bedöma om kontrollen skulle kunna upphävas beträffande vissa varuslag, varigenom nämnden borde kunna med ökad effektivitet ingripa inom andra delar av varufältet, där mera betydande resultat av en aktiv priskontroll måhända kunna förväntas.

Nu gällande *riktlinjer* för den prisreglerande verksamheten äro av följande lydelse:

1. Målet för den prisreglerande verksamheten skall vara att, där så är möjligt, förhindra eller eljest i största möjliga utsträckning begränsa prisstegringar samt att främja prissänkningar. Inom ramen för denna allmänna målsättning böra de prisreglerande myndigheterna anpassa sina åtgärder så, att en av den prisreglerande verksamheten föranledd snedvridning av produktion och distribution i möjligaste mån motverkas och en ändamålsenlig inriktning i dessa hänseenden sålunda främjas.

2. Det allmänna prisstoppet avses skola bibehållas tills vidare med oförändrad prisstoppdag. Där tillräcklig säkerhet föreligger beträffande visst varuslag, viss grupp av varor eller viss tjänst, att ett upphävande av prisregleringen icke kommer att medföra prisstegring, bör prisregleringen i fråga om varuslaget, varugruppen eller tjänsten upphävas. De prisreglerande myndigheterna böra vid bedömning härav taga vederbörlig hänsyn till det förhållandet, att en branschförening lovar verka för eller ett enstaka företag försäkrar att prishöjning icke skall äga rum.

3. Förutsättning för att prishöjning för visst varuslag eller viss tjänst skall kunna medgivas skall alltid vara, att det föreliggande priset enligt en av den prisreglerande myndigheten vederbörligen granskad kostnadskalkyl visas icke medföra täckning av produktions- eller anskaffningskostnaderna jämte skälig handelsvinst. Produktions- och anskaffningskostnaderna beräknas därvid med tillämpning av återanskaffningsprisprincipen.

4. Även om en dylik kostnadskalkyl i och för sig skulle motivera en prishöjning bör en sådan i allmänhet icke medgivas i annat fall, än att verkställd lönsamhetsberäkning giver vid handen, att verksamheten inom företaget eller branschen såsom helhet, om prishöjning icke genomföres, kommer att ge en avkastning, som med hänsyn till föreliggande förhållanden uppenbarligen måste betecknas som för låg. Är så icke fallet, bör dock prishöjning kunna medgivas, om kompenserande prissänkning genomföres på någon annan av företagets eller branschens produkter eller eljest särskilda omständigheter föreligga.

5. Vid bedömande av de under 3 och 4 angivna förutsättningarna skall till utgångspunkt tagas pris- och kostnadsläget hos rationellt arbetande företag inom vederbörande bransch. Härvid böra beaktas de skillnader i fråga om varusortiment och kvalitet m. m. som kunna föreligga.

6. I kalkyler och lönsamhetsberäkningar, som komma att läggas till grund för bedömningen av prisfrågorna, bör, såvitt angår kostnadsökningar, beroende på löneförhöjningar, endast få medräknas sådana kostnadsökning som svarar mot skillnaden mellan senast faktiskt utbetald lön och lön som för 1951 eller däremot svarande tid antingen bestämts i kollektiv överenskommelse eller genomsnittligen utgår för arbetstagare, som icke omfattas av kollektivavtal.

7. I de fall, att för visst företag eller bransch övernormala vinster eller marginaler föreligga, böra de prisreglerande myndigheterna vidtaga åtgärder för att åstadkomma prissänkningar. Särskild uppmärksamhet bör härvid ägnas de fall, där anledning till antagande finnes, att prissättningen är monopolistiskt bestämd.

8. De prisreglerande myndigheterna skola upprätthålla fortlöpande god kontakt med näringslivet och dess organisationer.

I samtliga motioner beröres bl. a. frågan om priskontrollen inom textilbranschen. Motionärerna anse, att priskontrollen på detta område borde ha kunnat avvecklas. Detta spörsmål behandlades i en interpellationsdebatt i andra kammaren den 5 mars innevarande år. I sitt *interpellations svar* anförde *chefen för handelsdepartementet, statsrådet Ericsson*, bl. a. följande.

Den andra huvudfrågan i interpellationen gäller spörsmålet om icke det textila området i sin helhet bör släppas fritt från priskontroll. Som bekant har prissättningen i fabrikantledet släppts fri i slutet av föregående år, medan däremot priskontrollen ansetts böra med vissa undantag bibehållas tills vidare i grossist- och detaljistledet.

Det finns, som interpellanten framhållit, åtskilliga skäl som tala för att en friare prisbildning på detta område i nuvarande läge borde kunna medgivas. Varutillgången är synnerligen riklig, textilindustrien arbetar på många håll med kännbara svårigheter och lagersituationen torde att döma av importutvecklingen vara mycket god. Detta i förening med det köpmotstånd, som på senare tid uppkommit, utgör onekligen faktorer som borde verka prispressande i alla led. Det huvudsakliga motivet för att tills vidare bibehålla priskontrollen i grossist- och detaljistledet har emellertid varit farhågor för att marginalerna skulle komma att stiga till den procentuella förkrignivån. Genom den starka prisstegring, som inträtt på textilvarorna, har det nämligen varit möjligt att efter hand pressa ned de procentuella marginalerna rätt betydligt. Erfarenheterna från de realisationer, som interpellanten åberopat, ge tyvärr vid handen att de nyss nämnda farhågorna icke varit ogrundade. Man borde i nuvarande läge ha kunnat vänta realisationspriser, som inneburit en avsevärd sänkning även av handelsmarginalerna. Realisationerna ha i år i större utsträckning än tidigare dominerats av från fabrikanterna för realisationstillfället inköpta, kraftigt nedsatta lagervaror. Vissa undersökningar ha givit vid handen att de marginaler, som i dessa fall pålagts på fabrikspriserna, ligga på en överraskande hög nivå. För exempelvis herrkostymer visar undersökningen pålägg varierande mellan 18,2 och 72,5 procent med ett genomsnitt av 35,9 procent. Den av priskontrollnämnden fastställda marginalen var 31,5 procent. Undersökningen har vad beträffar realisationen av skjortor visat samma tendens. Än mera överraskande är resultatet i fråga om damkappor. Här visade en visserligen begränsad men förhållandevis representativ undersökning pålägg på genomsnittligt 64,8 procent, medan det godkända pålägget för reguljära varor är 37,5 procent.

Jag har icke velat underlåta att nämna dessa siffror, som visa att handeln — trots att man i nuvarande läge bort kunna vänta sig en sänkning av marginalerna vid realisationerna — gripit tillfället att uttaga väsentligt högre marginaler än dem som tillåtas för de reguljära varorna. Den kraftiga pris-sänkningen från fabrikanterna har sålunda endast delvis kommit konsumenterna till godo.

Det är givetvis icke möjligt att av det anförda draga några bestämda slutsatser, om marginalerna skulle komma att på samma sätt höjas vid ett allmänt frisläppande av textilpriserna. Detta torde i främsta rummet bli beroende av hur den fortsatta utvecklingen på den textila marknaden kommer att gestalta sig i fråga om varutillgång, köplust m. m. Från priskontrollnämndens sida följes denna fråga med största uppmärksamhet. Om kon-

kurrensförhållandena bli sådana, att priskontrollen kan upphöra, komma åtgärder i denna riktning att vidtagas. Av stor betydelse för bedömandet blir härvidlag erfarenheterna från det område av textilhandeln, som redan släppts fritt i alla led. Om den direkta priskontrollen slopas, torde det bli nödvändigt att, liksom skett på vissa andra områden, ersätta denna med en prisövervakning. Detta skulle medföra lättnader för företagarna men inom parantes knappast någon arbetsbesparing för nämnden. Ett gott argument för priskontrollens hävande vore om man från handelns sida gäve positiva belägg för att någon prishöjning genom höjda marginaler genomsnittligt icke behöver befaras.

I nu förevarande proposition har *chefen för finansdepartementet* bl. a. anfört:

»I finansplanen till årets statsverksproposition hänvisade jag i ett uttalande om den ekonomiska politiken till de riktlinjer för denna politik, som av mig redovisades i propositionen nr 220 till 1951 års riksdag. I sistnämnda proposition underströk jag att den ekonomiska politiken måste stödjas av en fortsatt och till sin effektivitet förstärkt priskontroll. Då behov av fortsatt priskontroll sålunda alltjämt föreligger, torde giltighetstiden för prisregleringslagen böra förlängas ytterligare ett år eller till utgången av juni 1953.

Som jag framhöll i proposition nr 220 innebära de direktiv som sålunda för närvarande gälla, bland annat, att den tidigare under lönestabiliseringsperioden 1948—1950 gällande regeln om att lönehöjningar icke finge utgöra motiv för prishöjning upphävts. Lönekostnadsökningar behandlas numera på samma sätt som övriga kostnadsstegringar vid prövning av framställningar om prishöjning. I berörda proposition anförde jag vidare att en viss åtstramning av direktiven i fråga om behandlingen av lönekostnadsstegringar åter kunde bli aktuell såsom ett stöd för den fortsatta stabiliseringspolitiken. Det syntes dock icke möjligt att redan då taga ställning till denna fråga utan den borde tills vidare stå öppen. Numera har överenskomelse slutits mellan arbetsmarknadens huvudorganisationer innefattande rekommendationer rörande lönepolitiken under 1952. Lönekostnadsökningar som ligga inom ramen för den sålunda träffade centrala uppgörelsen torde böra behandlas på samma sätt som övriga kostnadsökningar vid priskontrollnämndens prövning av framställningar om prishöjning. Man får sålunda räkna med att vissa 'konsekvensprisstegringar' komma att äga rum under året. Däremot synes nu en skärpning av direktiven för prisregleringen i fråga om behandlingen av lönekostnadsstegringar böra genomföras av den innebörd att kostnadsökningar som uppkomma på grund av större lönestegringar än vad som är förenligt med de riktlinjer, som innefattas i nyssnämnda uppgörelse, icke behöva accepteras såsom skäl för prishöjning. En dylik modifikation i gällande direktiv bör utgöra ett värdefullt stöd för den fortsatta ekonomiska stabiliseringspolitiken.»

Utskottet. Genom förevarande proposition föreslås, att prisregleringslagen skall erhålla fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1953. I nuvarande ekonomiska läge kan enligt utskottets mening priskontroll icke undvaras, och utskottet tillstyrker därför, att lagens giltighetstid förlänges ytterligare ett år.

I de i anledning av propositionen väckta motionerna hemställes, att riksdagen vid behandlingen av propositionen skall göra vissa uttalanden angående avvecklingen av priskontrollen. Enligt motionerna I: 379 och II:510 bör riksdagen uttala, att den statliga priskontrollen måtte avvecklas i sådan takt, att någon förlängning av prisregleringslagen icke behöver ifrågakomma efter den 30 juni 1953. Enligt motionerna I: 386 och II: 513 bör uttalandena innehålla, att avvecklingen måtte ske i snabbare takt än vad som hittills varit fallet och särskilt med aktgivande på att den ej bibehålles på områden, där prisstegring på grund av varubrist ej behöver befaras.

Såsom utskottet i tidigare sammanhang uttalat, är utskottet av den uppfattningen, att en allmän statlig priskontroll icke bör bibehållas längre än vad som med hänsyn till det ekonomiska läget är nödvändigt. En avveckling av priskontrollen bör ske successivt sålunda, att priskontrollen på ett visst varuområde upphäves när detta kan ske utan risk för en ogynnsam prisutveckling på området i fråga. Ett sådant system för avveckling av priskontrollen har priskontrollnämnden att tillämpa redan nu i enlighet med de av Kungl. Maj:t för den prisreglerande verksamheten fastställda riktlinjerna. Dessa innehålla nämligen bland annat, att där tillräcklig säkerhet föreligger beträffande visst varuslag, viss grupp av varor eller viss tjänst, att ett upphävande av prisregleringen icke kommer att medföra prisstegring, bör prisregleringen i fråga om varuslaget, varugruppen eller tjänsten upphävas.

Avvecklingen av priskontrollen får således bero på den fortsatta ekonomiska utvecklingen. I rådande läge synes det utskottet mycket vanskligt att bedöma denna utveckling. Utskottet anser det därför icke kunna komma i fråga, att riksdagen nu, såsom i de båda förstnämnda motionerna yrkas, skall uttala, att avvecklingen av priskontrollen bör ske i sådan takt, att lagen kan upphöra att gälla den 30 juni 1953. Hemställan i de båda sistnämnda motionerna motiveras främst med de nuvarande förhållandena inom textil- och beklädnadsindustrien samt skoindustrien. Utskottet anser sig icke lämpligen böra eller — på föreliggande material — ha möjligheter att bedöma, huruvida förutsättningar vid visst tillfälle förelegat eller nu föreligga för att slopa priskontrollen på visst varuområde, utan får härutinnan hänvisa till sin ovan uttalade principiella ståndpunkt. Utskottet vill dock i anledning av motionerna understryka angelägenheten av att priskontrollnämnden med största uppmärksamhet följer den ekonomiska utvecklingen och beaktar, i vad mån förändringar i konjunkturen tala för en avveckling av priskontrollen på visst område. Men även om prisregleringen på ett område

upphävts, bör dock priskontrollnämnden även i fortsättningen övervaka prisutvecklingen och, om skäl därtill förefinnas, åter ingripa med prisreglerande åtgärder.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

- A. att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition;
- B. att motionerna I: 386 och II: 513, i den mån de icke kunna anses besvarade genom vad utskottet ovan anført, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;
- C. att motionerna I: 379 och II: 510 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 1 april 1952.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Norman, Nils Elowsson*, Wahlund, Sunne, Wistrand, Uhlén, Bergman* och Nils Theodor Larsson;

från andra kammaren: herrar Jacobsson i Igelsbo, Hellbacken, Hagård, Lundberg, Huss*, Jönsson i Lund, Svensson i Göteborg och Ericsson i Näs.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Wistrand* och *Hagård*, vilka ansett, att utskottet i anledning av motionerna I: 379 och II: 510 bort uttala, att den statliga priskontrollen bör avvecklas i sådan takt, att någon förlängning av prisregleringslagen icke behöver ifrågakomma efter den 30 juni 1953.